

סדר ליל ראש השנה

המנהגים, הברכות, סימני החג וסיפורים מרתקים לכל המשפחה

ערך והוסיף משלו באהבה: אסף יערי
www.asaf-yaari.com – להורדה חינם –
כל הזכויות שמורות © ספטמבר 2021

”וְהוֹתִירָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ בְּפָרִי בְטָנְךָ וּבְפָרִי בְהִמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדָמְתְּךָ לְטֹבָה כִּי יָשׁוּב ה' לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב פֶּאֶסְרָךְ שֶׁשׁ עַל אֲבֹתֶיךָ”:
(דברים ל, ט')

ראש השנה זה אחד החגים האהובים עלי, כי הוא מלא בהתחלות חדשות, סמלים מתוקים, המון נקודות למחשבה ומשפחה וחברים לבושים בלבן סביב לשולחן עם אוכל נפלא.... מה צריך יותר?
בחוברת חגיגית זו, כמו בחוברות של חגים אחרים, לא נגענו בנוסח המחמיר ביותר (חב"ד) של הטקסים הדתיים, כך שהמשכנו מסורת אבות בת אלפי שנים ומצד שני הוספנו הסברים בכתב יד (בכחול, משמאל), מנהגים מעדות שונות, קצת הסברים באופן, שאמור לעשות חסד גם עם המודרני והעכשווי, בעידן המסכים, האינסטנט והדיגיטלי. מקווה שתיהנו כמו שאני נהייתי לכתוב ולערוך את החוברת הזו, אני מאחל לכם שפע בכל מישור, שנה טובה ומתוקה וגמר חתימה טובה!

שלכם באהבה, אסף יערי.

מהות החג, מקורו ואת מה בעצם אנחנו חוגגים!?

ראש השנה מציין התחלת שנה חדשה (תשפ"א) בלוח העברי, והוא חל ביום הראשון (א') של החודש הראשון (תשרי) בלוח השנה. כמו שאנחנו מברכים "תכלה" (תסתים) שנה וקללותיה, תחל (תתחיל) שנה וברכותיה... בניגוד לכל החגים היהודיים, החלים באמצע החודש העברי, ראש השנה הוא החג היהודי היחיד שחל בתחילת החודש - "ראש חודש" (א בתשרי). הוא גם החג היחיד שנמשך יומיים רצופים (גם בארץ וגם בחוץ לארץ) ושני ימים אלה נחשבים לחג אחד ארוך, הנקרא בארמית "יומא אריכתא" (=יום ארוך).

לפי המסורת היהודית ובניגוד למה שהרבה חושבים, ראש השנה מציין את היום השישי לבריאת העולם. לא את היום הראשון. היום השישי, הוא יום "בריאת האדם", כלומר זה היום בו המין האנושי החל "לספור את הזמן, את הימים, החודשים והשנים". מכאן "ראש השנה". שבו מסתיימת שנה אחת ומתחילה חדשה. אני מסכים אתכם שאתם חושבים שכל העולם חי לפי השנה הלועזית, אבל בזמן שנקבע החג הזה, לפני יותר משלושת אלפים שנה לא הייתה שנה לועזית... אז הלוח שלנו היה כנראה הראשי או היחיד באזור... והוא זה שחיו על פיו והוא זה שקבע.

כזכור, העולם נברא בשישה ימים, מההכרזה "ויהי אור" שהתרחש בכ"ה באלול (שישה ימים לפני ראש השנה) ועד ליום השישי לבריאה, הוא ערב שבת, הוא ראש השנה, בו נברא האדם הראשון "אדם", נבראה "אישה" (כשהייתה בהריון קיבלה את השם "חוה") וזה גם היום בו ארע החטא הראשון בעולם – האכילה מפרי עץ הדעת (שבשום אופן לא היה תפוח!... הסבר בהמשך..) וגם קרה העונש הראשון בעולם – הגירוש מגן עדן ועוד כמה תוספות.

חיזוק נוסף לסיבה הזו אנחנו מוצאים בתפילות ראש השנה שמזכירות גם את תחילת ההיסטוריה האנושית, לדוגמה - את סיפור נח והמבול.

זו גם הסיבה שהוא יום חגיגי מצד אחד "בריאת האנושות", אך גם יום משפט ודין מצד שני "החטא ועונשו". מאז ועד היום, זהו "יום הדין" לאדם האוניברסלי כפרט בודד וכעמים שלמים, בכל האומות ולעולם כולו, בו האל מעמיד למשפט את "כל פְּאִי עוֹלָם" וקוצב להם את פרנסתם לשנה הבאה, בריאותם, הקריירה שלהם וכל שאר ענייניהם.

לפי המסורת, אלוקים פותח שלושה ספרים בראש השנה:

אחד של רשעים גמורים, ואחד של צדיקים גמורים, ואחד של "בינונים". (לא רשעים ולא צדיקים... "רגילים") צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר (מייד) לחיים, רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר (מייד) למיתה, בינונים תלויים ועומדים מראש השנה ועד יום הכיפורים (והן עשרת ימי תשובה, בהם אנו מקבלים הזדמנות להצטרף ולתקן את גזר דינו), אם זכינו לתקן – אנחנו נכתבים "לחיים" לא זכינו... נכתבים "למיתה" חס וחלילה.

אם ראש השנה, הוא בעצם **היום בו נוצר המין האנושי**, בו הכתרנו את אלוקים כמלך על חיינו והעולם כולו, "קבלת עול מלכות שמיים", זה מובן למה נכתב בתורה שהמצווה הראשית בחג, היא **תקיעה בשופר** – כמו חצוצרה בזמן הכרזה על המלך (יש עוד סיבות, ראו בהמשך).

ואכן, ראש השנה הוא חג מקראי שנוצר בתורה ועל שם השופר הוא נקרא "יום תרועה":

ויקרא פרק כג

(כג) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זָכוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ: (כה) כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אֵשֶׁה לַה':

במדבר פרק כט

(א) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: (ב) וַעֲשִׂיתֶם עֲלֵה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַה' פֶּר בֶּן בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: (ג) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לָפָר שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל: (ד) וַעֲשִׂרוֹן אֶחָד לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׂים: (ה) וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד חֲטָאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: (ו) מִלֶּבֶד עֹלֶת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלֶת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵיהֶם כְּמִשְׁפָּטֵם לְרִיחַ נִיחֹחַ אֵשֶׁה לַה':

חז"ל הדגישו את תפקיד השופר - המכריז על ישיבת בית הדין בשמים כסמל ליום הדין. השופר מיועד גם לזרז את בני האדם העומדים למשפט, לעורר בהם חרדה מיום הדין ולגרום להם להתחרט על מעשיהם הרעים ולחזור בתשובה. לקשר הזה שבין השופר לחרטה נמצא גם רמז לשוני במדרש: השופר קורא לנו "שפרו מעשיכם".

הפילוסוף היהודי פילון האלכסנדרוני הציע שתי משמעויות לתקיעת שופר:

המשמעות האחת נוגעת לעם ישראל, והשנייה - לאנושות כולה.

מבחינת עם ישראל, תקיעת השופר מזכירה את קול השופר במעמד הר סיני - "קלת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקַל שֶׁפָּר חָזַק מְאֹד" (שמות יט 16).

מבחינה כללית - השופר הוא כלי הקורא למלחמה או המזהיר מפני מלחמה מתקרבת. לכן, תקיעת השופר מזכירה לאנושות כולה - את המלחמות ואת התקווה להפסקתן ולהיעלמות הרוע מן העולם, כמו שכתוב בתפילת ראש השנה: "וכל הרשעה (=הרשעות שבעולם) כולה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ". הכוונה לבקשה שלנו מאלוקים, שיבטל את כל משטרי הרוע בעולם (וכך ייפסקו המלחמות).

סיבה נוספת לתקיעת השופר היא "לעורר זכות אבות" – אבות האומה ואבותינו שלנו, כדי שישמשו לנו מליצי יושר ויגנו עלינו בדין. ברגעים הנשגבים של יום-הדין, אנו תוקעים בשופר, העשוי מקרנו של איל, ומזכירים בכך לפני הקב"ה את עמידתו בניסיון של אברהם אבינו, כאשר לפי מצוות הקב"ה עמד להקריב את בנו יחידו - יצחק - קרבן לה', הדבר נמנע ברגע האחרון, לאחר שכבר הניף את הסכין, כאשר מלאך ה' קרא לאברהם לעצור. עיני אברהם הבחינו לפתע באיל שנאחז בקרניו בסבך. את האיל הקריב לקרבן תחת בנו. ביחס לכך אמרו חז"ל: "תקעו לפני בקרן של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ויעלה זכרונו לפני".

אם כן, ראש השנה הוא יום חגיגי ושמח ביותר, המציין את בריאת האדם ואת הכרת הנהגה האלוקית על העולם, ומצד שני יום משפט המעורר אותנו לחשיבה פנימית ולתיקון דרכינו לשנה החדשה... שתהיה מתוקה מקודמתה!

על החג ומצוותיו:

לפי המסורת העתיקה, כל מה שעושים בראש השנה הוא סימן לכל השנה, כמו שהדקה הראשונה של כל היום, קובעת את המשכו.. מכירים את הביטוי "להתחיל ברגל ימין?" אז זה בגלל זה.

לכן, האווירה הנכונה בסעודת ראש השנה, מורכבת מ:

אמונה ושמחה בקב"ה - ראוי לכל אדם לשמוח ולבטוח בה' שיקבל את חרטתו, הבטחתו להשתפר ולתקן דרכיו
מידה כנגד מידה – לפי האמונה, דנים את האדם לפי "איך שהוא דן את חברו" ולכן, לפחות בזמן הארוחה (ובחג כולו) ידון אותם לכף זכות. ולא יכעס ולא יתקוטט עם חבריו, ולא יחשוב(!) או ידבר עליהם רעות, שמלבד האיסור שיש בכך, יש בזה גם סימן רע לשנה הבאה.
הפצת אור מסביב לחבריו - כיוון שראש השנה הוא חג, יש מצווה לשמוח ולשמח בו, ולכן בסעודת החג ישתדל כל אדם לשמח את כל בני משפחתו והמסובים, ויש בזה סימן טוב לכל השנה. "וירבה באהבה עם חבריו"

ברכת שנה טובה:

בליל ראש-השנה מברכים איש את רעהו: "לשנה טובה תיכתב ותיחתם". אשה מברכת את רעותה: "לשנה טובה תיכתבי ותיחתמי". בעבר היה נהוג לשלוח זה לזה ברכות ראש השנה כתובות...מנהג מקסים שחבל שנעלם מהעולם...שנאמר "וואטסאפ לא יחליף מכתב"...

בגדים לבנים:

בערב החג ובחג כולו נהוג ללבוש בגדים לבנים לסמל טהרה, "דף חדש" וחגיגות סמלית וגם בשל "כוחו הסמלי של הצבע הלבן, הפועל כנגד הדין הקשה-השחור" וגם מסמל את תהליך הסליחה וההיטהרות.

מאכלי ברכה:

בתחילת סעודת החג, אחרי הברכה על החלה, שאותה טובלים בדבש ולא במלח (כרגיל), אוכלים **מאכלים סמליים** ומברכים ברכות "יהי רצון", כמו תמר ("יהי רצון מלפניך שייתמו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו."), רימון ("שירבו זכויותינו כרימון"), תפוח בדבש ("שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה"), ראש כבש או דג ("שנהיה לראש ולא לזנב"), ומאכלים שונים נוספים, כנהוג בקהילות השונות. ראו רשימה מקיפה וחגיגית עם כל הברכות בהמשך הטקסט)
עושים **חלות עגולות** לסמל נצחיות, או בצורת סולמות, משום שבראש השנה דנים כל אדם מי יעני ומי יעשר מי ישפל ומי ירום. שנאמר במדרש שהקב"ה עושה סולמות ברקיע, "את זה מעלה ואת זה מוריד"

מקפידים על הכעס ורגשות רעים אחרים:

יזהר כל אדם שלא יבוא לידי כעס, שמלבד האיסור החמור לכעוס בכל השנה כמובא לעיל בשער האגדה, אין זה סימן טוב לכעוס בראש השנה, שבו מראה הוא סימן כעס לכל השנה, ולכן יזהר שלא יכעס ולא יקפיד כלל הגם שהכעיסו אותו, כי אם לא הכעיסו אותו והוא כועס, אינו בן אדם.

לא לחגוג לבד:

כאשר אנו מתכוונים לחגים, עלינו לזכור את כל אלה שקשה להם לעמוד בהוצאות החג, ושמחתם עלולה להיות מושבתת. על-כן נהוג לאסוף כספים כדי לקנות בהם מצרכי-מזון למשפחות נזקקות. וכך נאמר על ראש-השנה בספר נחמיה (ח, י): "אכלו משמנים ושתו ממתקים ושילחו מנות לאין נכון לו וגו'".

מרבים בסליחות ובצדקה:

בערב ראש השנה מרבים באמירת סליחות, ומשכימים לשם-כך לבית הכנסת. כמו-כן מרבים במתן צדקה ביום זה.

התרת נדרים:

בערב ראש השנה נוהגים לעשות 'התרת נדרים', כדי להתיר את הנדרים שאינם זכורים לנו מהשנה שעברה, ומבטלים מראש את הנדרים שייעשו בשנה הבאה. 'התרת הנדרים' נעשית בפני עשרה או שלושה מישראל, שבפניהם מביעים חרטה על הנדרים שנדרנו, בכוונה או שלא בכוונה.

משתטחים על קברות צדיקים:

בערב-ראש השנה או סמוך אליו, יש שנוהגים להשתטח על קברות צדיקים, לעורר ולבקש את נשמותיהם הקדושות שיעוררו עלינו רחמים לפני כסא מרום לסליחה ומחילה ושימליצו טוב בעדינו שניכתב לחיים ולשלום, לפרנסה טובה, וכל הבקשות הטובות שהאדם ובני ביתו זקוקים להם.

תשליך (ראו בהרחבה מייד בטקס עצמו):

ביום הראשון של ראש-השנה, לאחר תפילת מנחה, הולכים אל מעיין, נהר או שפת-ים, ואומרים את נוסח ה'תשליך'. המים מסמלים את חסדיו של הבורא, והדגים שבמים מסמלים את עיני הבורא הפקוחות על ברואיו. מנהג זה נועד לעורר רחמי-שמים, והוא מסמל את התנערותנו מן החטא. אם יומו הראשון של ראש-השנה חל בשבת, מקיימים את ה'תשליך' ביום השני של החג.

אסור לדאוג בראש השנה:

מי שבא לו מחשבה מדאיגה בראש השנה, אומר האר"י הקדוש בשער הכוונות, ידמיין שתי אותיות: ע', ב'. "מחיתי כעב פשעיך, וכענן חטאותיך". כשם שהענן חולף, כך יעברו המחשבות הדאוגות. הרגשות שנרגיש בר"ה יהיו שורש לכל הרגשות בשנה החדשה. על כן אמר רבי נחמן מברסלב: "וצריכין להיות שמח בראש השנה", וכן: "בראש השנה צריכין להיות חכם שיחשוב רק מחשבות טובות שייטיב השם יתברך עמנו".

אמירת תהילים:

גדולי ישראל רבים נהגו להרבות באמירת תהילים בין התפילות של ימי ראש השנה. על "בעל התניא" מסופר כי "מאחרי מנחה של ערב ראש השנה עד אחר ערבית בליל ב' לא משה ידו מתוך ה'תהילים' – מחזור, מחזור – תהלים". בשני ימי ראש השנה **רצוי לסיים שני ספרי תהילים** כנגד "כפר". "כפר" זה 300 בגימטריה כנגד 150 פרקי תהילים – פעמיים. על כך אומר הרב אלימלך בידרמן כי "אמנם סגולה זו קשה לרבים לקיימה – בפרט שלמחרת היום יש לעמוד שעות ארוכות בתפילה במוח צלול, עם זאת ראוי לציינה למען ידעו דורותיכם חשיבותה וכוחה של האי סגולה, והעיקר הוא לנצל את הזמן כראוי ולא לבטל אפילו רגע אחד ביום קדוש זה, ויאמר לפחות חלק ממנה, או יחלק את פרקי התהילים בין שאר בני הבית". מסכם הרב בידרמן את דבריו באמרו: "ואין לנו כלי חזק יותר מאמירת הפסוקים שחיברם דוד המלך לכל הדורות, לשפוך את הלב לה' ולעורר רחמים וחסדים בעולם".

טקסי יום החג:

1. מזמור פתיחה וברכת שנה טובה
2. תשליך
3. קידוש
4. סעודת חג
5. ברכת המזון

בשני הימים של ראש השנה, בתפילת מנחה, אחר "שמונה עשרה" אומרים מזמור זה, ומי שלא מתפלל תפילת מנחה בצהרי ערב החג, יפה שיאמר אותם לפני מצוות התשליך, לפני תחילת טקס ארוחת ראש השנה (לפני הקידוש) של ערב החג הראשון והשני...

1. וכך נפתח את טקסי יום החג:

לְדוֹד מְזֻמָּר לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָה תִּבֵּל וַיִּשְׁבֵּי בָּהּ :
 כִּי הוּא עַל יָמִים יִסְדָּה וְעַל נְהָרוֹת יְכוּנְנָה :
 מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה' וּמִי יָקוּם בְּמִקְוֹם קִדְשׁוֹ :
 נָקִי כַפַּיִם וְיָבֵר לִבָּב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לְשׂוֹא נִפְשֵׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה :
 יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ה' וַיְצַדֵּק מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ :
 זֶה דוֹר דָּרָשׁוּ מִבְּקִשֵׁי פְּנִידָה יַעֲקֹב סָלָה :
 שָׂאוּ שְׁעָרִים רְאשֵׁיכֶם וְהִנְשָׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיְבוֹא מְלֶכֶד הַכְּבוֹד :
 מִי זֶה מְלֶכֶד הַכְּבוֹד ה' עֲזֹזוּ וְגִבּוֹר ה' גְּבוֹר מְלַחֲמָה :
 שָׂאוּ שְׁעָרִים רְאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֵא מְלֶכֶד הַכְּבוֹד :
 מִי הוּא זֶה מְלֶכֶד הַכְּבוֹד ה' צְבָאוֹת הוּא מְלֶכֶד הַכְּבוֹד סָלָה :

ויברכו איש את רעהו מסביב במאור פנים ובכוונה גדולה:

"לְשָׁנָה טוֹבָה תִּפְתָּחַב וְתִתְחַתֵּם / תִּתְּתָבוּ וְתִתְחַתְּמוּ:"

2. תשליך:

"תשליך" היא תפילה הנאמרת בראש השנה ליד מקור מים, המסמלת את בקשת הסליחה והתחינה למחילה על חטאינו המושלכים באופן סמלי למים. היא נקראת כך בשל הפסוק "ותשליך במצולות ים כל חטאתם" הכלול בתחילת תפילת התשליך.

מאמר על תפילת התשליך:

התפילה מכילה 52 מאמרות כנגד ארבע פצעים 13 המידות הטובות של הקב"ה (קראו בהמשך), שצלינו ללמוד ולאמץ לצמצמו בחיינו שלנו.

שימו לב גם לאוסף המילים שצרכ כל אחת מהן בנפרד, צרכה הוא נגזרת 52 באיטריה:

"אנא" "הביט יהוה" "אלהיו" "לטהרה" "כח" "אדס או" "בהמה", "באמנה" "סולח"

תפילת התשליך נאמרת באופן סמלי כנגד 13 המידות הטובות של הקב"ה (התפילה מכילה 52 ביטויים שהם ארבע פצעים 13) שבצורתן הוא סולח לנו, ובאותה מידה צלינו ללמוד ולאמץ בצמצמו...כי סביר להניח שאת רובן לא הצלחנו לקיים במלואן, אלא ההיפך, דווקא צברנו עליהם במשך השנה. מידות הרחמים של הקב"ה, מופיעות בפסוק הבא:

".....ה' ה' אף רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת:
 נצר חסד לאפסית נשא צון ופשע וחסא
 ונקמה לא ונקמה...." (שמות לד', פסוקים 7,6)

לפי הפסוק נאמרו פסוקים אלה מפי משה רבנו כשראה את ה' צובר על פניו, לאחר חטא הצלף, כשמה ביקש שהאלוקים יסלח לצע ישראל על החטא. מכאן הרלוונטיות לצלינו והחטאים שלנו..

הנה נחלק את הפסוק ונלמד כל מידה:

(1) ה' (פצע ראשונה) + (2) ה' (פצע שנייה):

את כפילות המילה "ה'" מסביר התלמוד בכך שהמידה הראשונה היא רחמיו על החוטא לפני החטא (א"י על פי שאליו לפני הקב"ה שחטא), והשנייה היא רחמיו על החוטא אחרי החטא.

(3) אף + (4) רחום:

"אף רחום" - פירוש המידה רחמים הוא שה' אדס על האדס בהתאם למצוי (רחמים כשילוב של חסד ודין).

(5) וחנון:

רחמיו של ה' הם ללא קשר למצוי האדס, אלא הם באים כמתנת חנינה, חנינה.

(6) ארך אפים:

פירושו ארך רוח, סבלני, נועם צמוק' (כמו שנהוג לומר בימינו), שאינו מתרגז ומצניח מיד, אלא ממתין ומחכה לחוטא שיחזור בו ויתקן את דרכו.

וכך מבצעים את טקס התשליך:

לפני הקידוש ולפני הנרות (עדיף לפני שקיעת החמה, אך אפשר גם אחרי) לוקחים את הילדים והולכים אל שפת הים או בריכת מים אחרת שיש בה דגים (הכי טוב), או למעיין, או מעל גיגית או קערת מים גדולה, מחזיקים בסמליות את שולי הבגד (שתיכף "ננער מהחטאים") ואומרים פסוקים ופרקים אחדים הלקוחים מספר מיכה ומתהילים והם עיקרי התשליך.
בעת אמירת "ותשליך במצולות ים כל חטאתם" (מסומן באדום) מנערים את שולי הבגד או את הכיסים מעל המים, כסמל להתנערות מן החטא וכביטוי לרצון להתחיל מעתה בחיים טובים וטהורים יותר.

הנה כך אומרים בקול רם:

מי אֵל קְמוּדָה

נושא עֶזְרוֹן

וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע

לְשִׁאֲרֵית נְחֻלְתּוֹ

לֹא הִחְזִיק לְעַד אָפוֹ

כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא:

יָשׁוּב יִרְחַמְנוּ

יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ

וְתִשְׁלִיךְ בַּמַּצְלוֹת יָם כָּל חַטָּאתָם: (ומנערים)

תִּתֵּן אֶמֶת לִיעֲקֹב

חֶסֶד לְאַבְרָהָם

אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם

מִיָּמֵי קֶדֶם:

ואומרים שלוש פעמים:

מִן הַמִּצָּר קְרָאתִי יְהוָה

עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה

ה' לִי

לֹא אֵירָא

מִה יַעֲשֶׂה לִי אֱדָם

ה' לִי בְּעוֹזְרֵי

וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשִׁנְאֵי

טוֹב לַחֲסוֹת בְּה' מִבְּטַח בְּאֱדָם

מאמר על תפילת התשליך - המשק:

(7) וְכֵן חֶסֶד + (8) וְכֵן אֱמֶת:

"וְכֵן חֶסֶד וְאֱמֶת" - : 'וְכֵן חֶסֶד' - עוֹשֶׂה חֶסֶד דָּדוּלָה, וְכֵן רַב

'אֱמֶת' - כְּלוֹמַר עוֹשֶׂה הֲרֵבָה אֱמֶת (הַכּוֹוֶנֶה לְדִין אֱמֶת). עַל

מִידַת ה' אֱמֶת חֶזֶק יוֹנָה הַנְּבִיא בְּתִפִּילָתוֹ ("כִּי עַתָּה יִדְעֵתִי כִּי

אֵתָּה...") וְחֲחִיטֵי אֹתָהּ בְּיַחַס עַל הַרְעָה. כַּכֵּן הוּא מַחֵה עַל

אֵי הַצֶּדֶק שֶׁעוֹלָם. הוּא נֹצֵחַ שְׂמִידַת הַרְחֵמִים הַכִּרְחִית לְקִיּוֹם

הַעוֹלָם. אִי כֹּאן בְּסִיּוּמָה שֶׁ אֱמֶת אֱמֶת שֶׁ עֲשֶׂה הַמִּידוֹת,

מְחַלְפִּים אֵת אֱמֶת יוֹנָה לֹא יוֹנָה בְּאֱמֶת יוֹנָה... בְּלִבְד.

מִוֹטֵי זֶה - שֶׁ חֲשִׁיבוֹת הַרְחֵמִים לְפָנֵי הָאֱמֶת - הֵנוּ מְרַכְזֵי

הַסְּפָרוֹת הַקְּבָלָה.

(9) נוֹצֵחַ חֶסֶד לְאֱלֹפִים:

"נוֹצֵחַ חֶסֶד" - כִּירוּשׁוֹ שׁוֹמֵר חֶסֶד, כְּלוֹמַר נוֹתֵן 'אֶרְאִי' שֶׁ חֶסֶד -

לְמַרְוֵת שְׂחָטָו נִדְּו. לְאֱלֹפִים - לְאֱלֹפֵי אֲנִישׁ

(10) נוֹשֵׂא עוֹזוֹן + (11) נוֹשֵׂא פֶּשַׁע + (12) נוֹשֵׂא חֲטָאָה:

"נוֹשֵׂא עוֹזוֹן וּפֶשַׁע וְחֲטָאָה" - כְּלוֹמַר מוֹכֵן לְשִׂאֲתוֹ וּלְסִבּוֹל עַל אִבּוֹ

"עוֹזוֹן" - פְּעוֹלָה רַעָה, ו"פֶּשַׁע" - פְּעוֹלָה מְכּוֹונָה בְּלִדּוֹן, ו"חֲטָאָה"

- פְּעוֹלָה 'הַמְחַטֵּיאָה אֵת הַמְטָרָה' הַטָּעוֹת אוּ בְּהִנְיָה לְקוּיָה

(13) וְנִקָּה:

"וְנִקָּה" - סִיּוֹם מִידוֹת הַרְחֵמִים בְּמִיָּה "וְנִקָּה", כְּלוֹמַר תּוֹק

הַתְּעַלְמוֹת מִהַמֶּשֶׁק הַפְּסוּק, "לֹא יוֹנָה", מִתְבַּסֵּס עַל מִאֲמַר

הַתְּלַמּוֹד כִּי "מִנְקָה הוּא לְשִׁיבִים (הַחוֹזְרִים בְּתַשׁוּבָה) וְאִינוּ מִנְקָה

לְשִׁיבִים שְׂבִימִ".

טוב לחסות בהי מבטח בנדיבים :
לא גרעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי,
כי מלאה הארץ דעה
את ה' פמים
ליום מכסים :

אח"כ יאמר פסוק זה בכונה, וכוחו גדול להרפות ולסתום כל המקטרגים עלינו:

לא גרעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ה' פמים
ליום מכסים :

ואז יגיד את הפרק הבא – (תהילים פרק לג)

רננו צדיקים, ביהוה; לישירים, נאנה תהלה. הודו ליהוה בכנור; בנגבל
עשור, זמרו לו. שירו לו, שיר חדש; היטיבו נגן, בתרועה. כי ישר דבר
יהוה; וכל מעשהו, באמונה. אהב, צדקה ומשפט; חסד יהוה, מלאה
הארץ. בדבר יהוה, שמים נעשו; וברוח פיו, כל צבאם. כנס פגד, מי הים;
נתן באוצרות תהומות. ייראו מיהוה, כל הארץ; ממנו יגורו, כל יושבי
תבל. כי הוא אמר ויהי; הוא צוה, ויעמד. יהוה, הפיר עצת גוים; הניא,
מחשבות עמים. עצת יהוה, לעולם תעמד; מחשבות לבו, לדר ודר. אשרי
הגוי, אשר יהוה אלהיו; העם, בחר לנהלה לו. משמים, הביט יהוה; ראה,
את כל בני האדם. ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ. היצר יחד
לבם; המבין, אל כל מעשיהם. אין המלך, נושע ברב חיל; גבור, לא ינצל
ברב כח. שקר הסוס, לתשועה; וברב חילו, לא ימלט. הנה עין יהוה, אל
יראיו; למינחלים לחסדו. להציל ממות נפשם; ולחיותם, ברעב. נפשנו,
חפחה ליהוה; עזרנו ומגננו הוא. כי בו, ישמח לבנו: כי בשם קדשו
בטחנו. יהי חסדך יהוה עלינו: פאשר, יחלנו לך.

הלאן שבצה טעמים למנהג ה"תשפ"ק"

א. נהגו בעבר להמליך מלכים ליד מציון מים (מל"א, א')
וביום ראש השנה אנו ממליכים עלינו את הקב"ה.
ב. זכר לעקדת יצחק, וזה לפי המסופר באדה, שבאת שאברהם
הלך להקריב את בנו, ניסה השטן להכשילו ובין השאר "נצפה
כמו נהר להצביע אותו מן העקדה". (מהרי"ל)
ג. במצולות הים ניכר מצפה הבריאה, ובראש השנה ראוי שכל
אחד ירהר על בריאת העולם ועל הבורא, מלך כל הארץ,
היושב ביום זה ופנקסי חיים ומתים לפניו.
ד. ראיית מלכת למקום שיש בו דמים, שנזכר, שאנו מוסיף
לדמים הנאחזים במים ולא יכולים לחיות מחוזה להם, כמו
המשפט לחיים ולמות, ומתוק כק נהרהר בתשובה.
ה. בשואל א' (ז', ו) אנו מוצאים, לפני שואל והצט
למחמה נגד הפלשתים שאבו מים, "וישכחו לפני ה', ויצומו
ביום ההוא". וכך מפרש רש"י:
"לפי שמצאו אינו אלא סימן הכנעה: הרי לפני לפני כמים
הלאו הנשפכים". מכאן ש"תשפ"ק אצל מקור מים, הוא צניין
של הכנעה ושברון לב. (וטעם זה אולי הציקר...)
ו. יש סברה האומרת, שתשפ"ק בא להזכיר את יום ראש השנה
שאותו חטאו שבי ציון לפני שער המים, כמסופר בספר נחמיה (ח',
א'): "וייאספו כל הצע כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער
המים". בו ביום (א' בתשרי) קראו צערא ונחמיה לפני הצע
בספר תורת משה.
ז. חכמי הסוד (תורת הקבלה) מצאו במנהג ה"תשפ"ק טעמים
רבים נוספים... אנו מצאנו מורכבים רובנו ממים, אין חיים בלי
מים, מים מטהרים (מקווה), בלי שתיית מים נמות, בלמן יציאת
מצרים לא מצט ניסים היו קשורים למים וצוד וצוד..."

הדלקת נרות

את השנה החדשה נפתח כאשר הנשים והבנות ידליקו נרות של יום טוב, משעתיים לפני כניסת החג ועד זמני כניסת החג (כל עיר והזמן שלה, מפורסם באינטרנט). יש להכין נר הדולק לפחות 48 שעות, כדי שיתאפשר להעביר ממנו אש לצורך בישול ולצורך הדלקת הנר של היום השני ולצורך הדלקת נרות שבת. בהדלקת הנרות נאמר שתי ברכות, הראשונה על הדלקת נרות החג, השניה היא הודיה לאלוקים שזיכנו לחגוג שוב את ראש השנה.

הברכה הראשונה:

"בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּיכְרוֹן"

(שימו לב: אם ראש השנה חל בשבת, יש לסיים את הברכה במילים: "להדליק נר של שבת, ושל יום הזיכרון").

הברכה השניה:

" בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחֵיִינֵנו וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזַמַּן הַזֶּה."

למחרת, ליל ב' של ראש-השנה, מדליקים נרות לכבוד החג השני בלילה, עפ"י הזמן הנקוב בלוחות, ועל-ידי העברה מאש שהדלקה מערב החג, ולא בהצתת גפרור וכדומה, כי אסור ליצור אש חדשה בחג.

בשני ימי ראש-השנה, לאחר ברכת הדלקת הנר... מברכים ברכת "שהחיינו"... בערב השני, לפני ההדלקה, מניחים על השולחן פרי חדש שעוד לא אכלנו השנה, לובשים בגד חדש וכדומה, ובשעת ברכת 'שהחיינו' מכוונים גם על הפרי או הבגד. (כשחל שבת במוצאי היום השני של ראש-השנה, מקדימים להדליק את נרות השבת כעשרים דקות לפני השקיעה, לפי הזמן הרגיל להדלקת נרות שבת)..

האם פרי צ"ץ הדעת היה תפוח?

אז זהו שמעמס לא. זו מסורת נוצרית בת כמה מאות שנים ואין לה קשר לבריאת העולם.

הסיבה לכך היא שהתפוח המוכר לנו לאכילה, הוא צ"ץ ממרכז אסיה (סין, קזחסטאן, טא'יקיסטאן), שהיית לפני כאלפיים שנה, פשוט אלפי שנה לאחר! בריאת העולם והאיצ לאורנו מתקופה ההלניסטית - יוونית.

קיימים כיום העולם כ-7500 שנים של תפוחים נהדרים, לצצרי אף אחד מהם לא פיתה את חוה...

פרשנים מארית, שהתפוח הנזכר בסיר השירים הוא צ"ץ המוכר כיום בשם "עולרד" ("זערו" כפי הערבים) ופירוש מהו הוא "קטן". כירותיו האדף של לית לערק ואינם מפתים כלל... והוא מכונה תפוח משום שפירותיו הקטנים והארית מלכירית בצורתם "תפוח אדוף" ולכן נקרא העולרד גם "תפוח קטן".

האתרוג לעומתו, הוא פרי השייך לאורנו וכבר לפני אלפי שנים כונה "תפוח האדם הראשון".

התאנה, היא גם בהחלט מוצאת ראיה, שכן מ"יד עם האכילה הבינו אדם וחווה שאינם לבושים ו"תפסו את הדבר הראשון" שהיה לידם כדי להתכסות - ככתוב: "עלי תאנה"... אז יש ה"יון".

3. קידוש:

יש האומרים לפני קידוש החג מזמור זה, **בשבת חייבים**, אך אפשר גם בחול:
מזמור לדוד, ה' רעי לא אחסר:
בנאות דשא רביצני, על מי מנחות ינהלני:
נפשי ישוב, ינחני במעגלי צדק למען שמו:
גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, שבטך ומשענתך
המה ינחמני:
תערה לפני שלחן נגד צררי, דשנת בשמן ראשי פוסי רניה:
אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, ושבתי בבית ה' לארץ ימים:

בשעת הקידוש כל הזכרים עומדים. מלא את גביע הקידוש ביין כך שהוא יעלה על גדותיו.
את הגביע המלא החזק בתוך כף ירך הימנית (ראה ציור) כשצבעותיך מופנות כלפי מעלה ואמור
את הקידוש. לאחר שסיימת לומר את הקידוש שב ושתה לפחות מחצית הכוס. את שאר היין
הגש ליושבי השולחן או מזוג קצת לכוסיות כמספר האנשים המשתתפים בסעודה ותן לכולם
לטעום מיין הקידוש.

כשחל בשבת מתחילים:

יום הששי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם.
ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל
מלאכתו אשר עשה. ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו
שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות.

כשחל בחול, מתחילים מכאן (ובשבת ממשיכים):

וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ויתקעתם בחצרות על
עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה
אלהיכם. (במדבר, י, י)

קידוש (המשך)

סברי מרנן ורננו ורבותי (ועונים: לחיים)

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן. (עוד לא שותה)

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל
לשון וקדשנו במצותיו. ותתן לנו יי אלהינו באהבה את יום
(בשבת: השבת הטהור ואת יום) הזכרון הטהור את יום טוב מקרא קדש הטהור,
יום (בשבת: זכרון) תרועה (בשבת: באהבה) מקרא קדש, זכר ליציאת
מצרים. כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, ודברך אמת וקיים לעד.
ברוך אתה יי, מקדש (השבת ו) שראל ויום הזכרון.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הטהור.

(שותה בחגיגות ומגיש את הכוס ליושבי השולחן, או מזוג לכוס שלהם, מהגבר המבוגר בשולחן
עד לצעיר ואז לנשים לפי אותו סדר)

גם בליל חג שני מברך "שהחיינו" אבל אז צריך "לתת סיבה לברכה" כמו פרי שעוד לא
טעמנו השנה, חולצה או בגד חדש וכיוצא ב

4. נטילת ידיים וסעודה:

יטול ידי (ראו הסבר מפורט בצד שמאל) ויברך:
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצנינו על נטילת ידיים:

ברכת הפת, "המוציא":

עיני כל אליך ישברו. ואתה נותן להם את אכלם בעתו:
פותח את ידך. ומשביע לכל חי רצון:
ברוך מקדש (בשבת: השבת) ישראל והזמנים
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, המוציא לחם מן הארץ:

יבצע מן הלחם, יטבול אותו בדבש (לא במלח!) ויאכל. אחר יחלק לכל יושבי השולחן.
יש הנוהגים להעביר את הפרוסות אחד לשני ויש הנוהגים "להעיף באוויר לצלחת" ולא
מיד ליד, כדי לסמל שמאת הקב"ה מגיע הלחם ולא מיד בן אנוש... כך שהלחם מגיע
מהמברך "לכל אדם אישית" ולא מיד ליד.

הברכות על "סימני החג":

סימנים טובים

כפי שלמדנו בפסח (ראשי התיבות של מכות מצריים), יש משמעות עמוקה
ל"סימנים" המסמלים דבר מתוך דבר. אפילו בחתונה אנחנו שרים מייד אחרי
החופה "סימן טוב ומזל טוב" לסמל את חיי האושר של הזוג שזה אתה יצא
לחיים משותפים...
כבר לפני 1900 שנים, חז"ל הנהיגו לאכול בלילי ראש השנה מיני מאכלים,
לסימן טוב לכל השנה, כמו: תמרים, תפוח בדבש, רוביא (שעועית), קרא
(דלעת), כרתי, סילקא (סלק? תרד), רימונים, דגים, סלרי, וראש (דג, ארטישוק,
כבש).

כל מה שאנו עושים בראש השנה יש לו משמעות מיוחדת לכל השנה, שהואיל
וזה היום הראשון לשנה, שבו נחתכים חיים לכל חי, כל מעשה, דיבור ומחשבה
שבאותו היום משפיעים על כל השנה. וזהו שאמרו חכמים "סימן מילתא הוא",
כלומר יש משמעות לסימנים, שאם יעשו סימן של ברכה בהתחלת השנה, יש
לקוות שהברכה תמשך לכל השנה.

נטילת ידיים - למה צושים? הסבר:

בבית המקדש היו הכהנים רוחצים את ידיהם מדי בוקר לפני שנישאו
לצבדוקתם. גם אנו מטהרים את ידנו לפני שנישאו לצבדוקת הבורא בבית
המקדש האישי שלנו, הוא הבית שלנו. לפני שאוכלים סעודה עם לחם,
אנו נוטלים ידיים ואומרים ברכה מיוחדת. כך, מיד אחרי הקידוש אנו
הולכים ליטול ידיים. כיצד צושים:

לכו למטבח או לכיור הקרוה ביותר, מלאו ספל (או זה "עם
האזוני" המכונה "נטלן") או כוס גדולה מיט כשאתם אוחזים אותה
ביד ימין. הצבדוק את הנטלן ליד שמאל ושכבו מיט שלוש פעמים על
כף יד ימין, עד קצת מעל הפרק. החזירו את הנטלן/כוס ליד ימין
וחזרו על הפעולה כשאתם שוכבים מיט שלוש פעמים על יד שמאל.
לאחר מכן אימרו את הברכה:

"ברוך אתה אדוני, אלהינו מלך הצולמ, אשר קדשנו במצוותיו וציוונו
על נטילת ידיים."

צבשו נטלו את הידיים היטב במעט נקייה (לפניה), יש הנוהגים להניח
זה לזה מעט (לאת כבוד ופינוק) וישו לשולחן ללא דיבור כלל (!!!)
עד אכילת הלחם, אחרי ברכת "המוציא":

על ברכת "המוציא לחם מן הארץ":
הלחם צווי מחמשת מיני דגן, ולכן לכאורה היה צריך לברך עליו
"בורא פרי האדמה", כדרך שמברכים על כל המינים שצומחים
מהאדמה. אלא שחכמים תיקנו לו ברכה מיוחדת, מפני חשיבותו
המרוכה, שהוא ציקר מאכלו של אדם, כמו שנאמר: "ולחם לבן אנוש
יסעד".

חשיבות זו מתבטאת גם במצוות רבות אחרות שניתנו לפני הלחם, בין
אם זו מצוות "הפרשת חלה", או "ברכת המזון" שלפי חלק מהדעות
היא הברכה היחידה שחיובה מהתורה עצמה.

על מצינו את חלה היא אנה אנתנו מברכים דווקא
"המוציא לחם מן הארץ"?

שהרי הקב"ה אינו מוציא לחם מפיו מן הארץ, אלא חיטה שאותה

אנו קוצרים, טוחנים, לשים ואופים? זה לשון איחול ותפילה
קדימה... שפירות המשיח צתידה אדמת ארץ ישראל למוציא לחם מן

נטילת ידיוס – המשק

כאי טורח של חרישה וגריצה...

נימוק נוסף הוא שהחמץ הוא פרי האדמה, אבל רק אחרי שאנחנו טורחים אותו... כמו שאנו עובדים קשה למחיתנו, אבל הכסף שאנחנו מקבלים הוא לא תוצר ישיר של עבודתנו... אלא החמץ הוא ברכה על הפרנסה שלנו והמשק זרימת השפע לחיינו... המלח הוא מסמל את האדמה שממנה בא החמץ ולכן אנו טובלים את החמץ במלח... או בדבש בראש השנה... כדי להדגיש את מתיקות השנה שתבוא... בצורת השם יש נהגים על פי הסוד, לטבול את החמץ במלח שלוש פעמים (מ"ב קס"ג, ל"ד). והטעם לכך, שהחמץ רומז למידת החסד, על ידי האדם נילון וחי, ואילו המלח המלוח רומז למידת הדין הקשה, שכאשר השלטון ניתן בידה – הצולט נחרה. וכאשר טובלים את החמץ במלח, ממתקים את המלח הזה שאנו עושים אותו ספל לחמץ, אלא הוא מצטרף לחסד המלח שבחמץ, ובמקום להזיק הוא מוציא. ורבים להדר בזה בעיקר בשבתות וימים טובים.

יש הנוהגים לשרוט את החמץ עם סכין לפני הברכה, בין השאר, כדי לסמל שאין דבר "מולט" בצולט, אלא רק "בדק" ויש לברך על מה שאנו זוכים לקבל בחיית עם אט זה לא "מולט" או "בדק" מה עינינו..."

ולכן הברכה על החמץ חשובה כל כך, שהיא מקשרת את המאכל, שבו מתבטא כוח היצירה האנושי, אל מקורו האלוהי. ובלכות הברכה, אכילת החמץ נותנת בנו כוח להבין ולהשכיל, לשמור ולעשות, את כל דברי התורה.

כשיבוא אדם לברך על מאכל, נכון שיאחז אותו בידו הימנית, על ידי כך הברכה תיאמר בריכוז וכוך אבל לפני החמץ ישנו דין מיוחד, שמפני חשיבותו היתירה, טוב לאחוז בו בעת הברכה בשתי הידיים ובצד האצבעות, לראות בצד המצוות הכרוכות בעשיית הפת (איק לזרוע, לחרוש וכו')

טוב שיאכל מיד אחר הברכה כשיצור 'יות' בלא להפסיק, כדי לתת כבוד לברכת 'המוציא'. אמנם כשיצור, ראוי לדבר מיד לאחר שיבא מצד החמץ ..

על פי זה המליצה הגמרא, לאכול בסעודת ראש השנה מאכלים שיש בהם סימן טוב לכל השנה.

על פי העיקרון הזה, נוספו מנהגים לאכול מיני מאכלים שונים, שיש בשמם או צורתם או טעמם, סימן טוב לשנה החדשה, כל עדה לפי שפתה והמאכלים שהיו מצויים אצלה. ונעים וטוב כשאפשר להמשיך במסורת.

"סדר ליל ראש השנה", שמתנהל לאחר הקידוש וברכת המוציא, משתנה מבית לבית ומעדה לעדה. יש הנוהגים לטבול תפוח בדבש, ובכך מסיימים את הסדר (חב"ד), ויש העורכים שולחן ובו שפע של מאכלים, ריחות, צבעים וטעמים. המשותף ל"סימנים" הוא הרמז שהם מבטאים בטעמם או בשמם. רמז לשנה טובה יותר ומתוקה יותר. רמז לשאיפה שלנו להתעלות, ולתקווה שאנו נושאים לשנת שלום ונחת. רמז הבא לידי ביטוי באמירת ה"יהי רצון" הנסמכת לאכילת כל אחד ואחד מן ה"סימנים".

יש נוהגים לאכול את הסימנים רק בלילה הראשון, אולם רוב ישראל נוהגים לקיים את מנהג הסימנים בשני הלילות ויש שהידרו לקיים את מנהג הסימנים גם בסעודות היום.

סדר אכילת הסימנים:

כדאי להקפיד על הסדר הכתוב להלן, מתחילים לברך על התמרים והרימון ראשונים, שהם משבעת המינים, ואחר כך אוכלים את התפוח בדבש ואחריו את הדברים המתוקים אחד אחרי השני, ולאחר מכן את שאר הטעמים (ירקות, דגים וכו').

למה מאכלים מתוקים?

נוהגים לאכול בשר שמן ודברים מתוקים, כמו שאמר עזרא הסופר לעם ישראל ביום ראש השנה (נחמיה ח י): "ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים, ושלחו מנות לאין נכון לז".

חמוצים וחריפים – מותר?

יש נוהגים שלא לאכול מאכלים חמוצים וחריפים, אלא אם רגילים ואוהבים מאוד. אם אוכלים מאכלים חריפים וחמוצים מאוד, אבל מרוב חריפות, העיניים זולגות דמעות, אין ראוי לאכול מהם בראש השנה, שאין זה סימן טוב.

אין אוכלים אגוזים (אגוז בגימטריא "חט", רמז ל"חטא").

איך מברכים?

יש נוהגים שכל בני הבית מחזיקים בידם את הפרי, או המאכל, כולם יברכו בבת אחת ויענו אמן בקול גדול. אפשר גם שרק עורך הסדר "מוציא את כולם ידי חובה" ומברך וכולם עונים אחריו 'אמן' וטועמים.

ואלו סימני החג כסדרם:

(האוסף השלם מכל עדות ישראל וכל התפוצות)

תמר:

הברכות:

1. "יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שייתמו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו."

2. "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם בורא פרי העץ."

כוונה: יכוון על האויבים המרעים לעם ישראל במשך השנה מבחוץ:

המחבלים, החרם הכלכלי על מדינת ישראל וכיוצא ב

ויכוון גם על הדברים שבכוחנו לתקן בעצמנו וב"ה:

כמו תאונות הדרכים, הסובלנות זה לזה, השחיתות, האטימות לחלש ולשונה מאתנו וגם יכוון על הפחדים, החסמים, העכבות והפחדים הפנימיים בנו, המונעים מאתנו להגיע לאושר המגיע לנו בצדק רב.

רימון:

לפי המסורת, יש בכל רימון תרי"ג (613) גרגרים, כמספר המצוות שיש בתורה... ואכן אכילת הרימון מסמלת את הבטחותינו בפרוש השנה החדשה להיות טובים ולעשות טוב.

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנהיה מלאים מצוות

כרימון."

תפוח בדבש:

טובל תפוח בדבש ומברך:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שתתחדש (או שתחדש)

עלינו שנה טובה ומתוקה."

סילקא (סלק מבושל או חי):

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו, שישתלקו אויבינו

ושונאינו וכל מבקשי רעתנו."

רוביא (שעועית לוביה או שעועית ירוקה מאורכת בתרמיל):

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שירבו זכויותינו

ותלבבנו."

כרתי (כרישה):

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שייכרתו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו."

קרא (דלעת או קישוא לבן):

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שתקרע רוע גזר דיננו,

ויקראו לפניך זכויותינו."

ראש (של דג, כבש והצמחונים יאכלו ראש ארטישוק או ראש ירק

אחר):

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו, שתזכור לנו עקידת יצחק

ושנהיה לראש ולא לזנב."

דגים (געפילטע או חריימה או מטוגן):

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנפרה ונרבה כדגים, שלא

תשלוט בנו עין רעה ושירבו מעשינו הטובים וזכויותינו כדגים"

(שהם פרים ורבים בקלות ובכמות עצומה.)

ויש סימנים נוספים, חלקם משעשעים, שניתן להוסיף:

גזר מתוק (צימעס):

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שתעביר רוע גזר דיננו

ושתגזור עלינו שנה טובה."

סלרי:

"יהי רצון מלפניך שתרבה פרנסתנו כחול אשר על שפת הים"

("סלרי" זה "משכורת" באנגלית – SALARY)

קיווי:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנזכה לקוות לישועה

ולבשורות טובות"

בננה:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנזכה להתבונן בשפע

שבחינו ולהודות על היש"

פלפל:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנזכה להתפלפל בחכמה"

פטירות:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שניפטר מהצרות ומהחובות!"

מרק:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנמרק עוונותינו ונהיה צחים כמרק צח"

ממולאים:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנזכה למלא ליבנו באור ולמלא שמחה וישועות!"

שניצל:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שניצל מכל הצרות ומכל המשברים של הנפש והגוף"

שקשוקה:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שישקשקו מפנינו מבקשי רעתנו ומטילי עין רעה עלינו"

מקרוני / פסטה:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שתקרין עלינו מטובך ומאורך"

עוף:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנגביה עוף כציפורים ונגשים את יעודנו"

כבד:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנזכה לכבד הורים ומורים!"

בשר:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנתבשר בשורות טובות!"

לשון:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנקפיד להיזהר בתיקון לשון הרע!"

לביבה:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנזכה ללב אחד עם אבינו שבשמים"

תחינה:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שתשמע קול תחינתנו"

קולה:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שתשמע קולנו!"

מים:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנהיה יראי שמים!"

קפה:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שתקפיא כל דינינו ותקיף אותנו בחסדיך"

רוג'לך:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנזכה להרבה רוגע...לך לי ולכולנו!"

גלידה:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שיגלידו כל משברי נפשנו ויתאחו כל פצענו ותמתיק דיננו"

L' Shanah Tovah
Have a sweet year!

ברכת המזון

שלושה שאכלו כאחד חיבין בזימון, וכך מזמנין:
המזמן אומר - רבותי נברך:

המסובים עונים - יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם:

המזמן חוזר יהי שם וכו':
ברשות מרנן ורבותי נברך (בעשרה אלהינו) שפאכלנו משלו:

ואומרים המסובים ואח"כ המברך:
ברוך (בעשרה אלהינו) שפאכלנו משלו ובטובו חיינו:

והמזמן חוזרו:
מי שלא אכל עונה:
ברוך (אלהינו) ומבורך שמו תמיד לעולם ועד:

ברוך הוא וברוך שמו:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. הן את העולם כלו. בטובו בחן
בחסד וברחמים. הוא נותן לחם לכל בשר. כי לעולם חסדו. ובטובו
הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד. בעבור שמו
הגדול. כי הוא אל ומופלא לכל ומטיב לכל ומכין מזון לכל בריותיו
אשר ברא. כאמור. פותח את ידו ומשביע לכל חי רצון:
ברוך אתה יהוה. הן את הכל:

נודה לך יהוה אלהינו. על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה
ורחבה. ועל שהוצאתנו יהוה אלהינו מארץ מצרים. ופדיתנו מבית
עבדים. ועל בריתך שחתמת בבשרנו. ועל תורתך שלמדתינו. ועל חסדך
שהודעתנו. ועל חיים חן וחסד שחוננתנו. ועל אכילת מזון שאתה ון
ומפרינס אותנו תמיד. בכל יום ובכל עת ובכל שעה:
ועל הכל יהוה אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך. יתברך שמו
בפי כל חי תמיד לעולם ועד: כפיתוב. ואכלת ושבעת וברכת את יהוה
אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך:
ברוך אתה יהוה. על הארץ ועל המזון:

רחם נא יהוה אלהינו על ישראל עמך. ועל ירושלים עירך. ועל ציון
משכן כבודך. ועל מלכות בית דוד משיחך. ועל הבית הגדול והקדוש
שנקרא שמו עליו:

אלהינו. אבינו. רענו זוננו פרנסנו וכלכלנו והרויחנו. והרוח לנו יהוה
אלהינו מהרה מכל צרותינו. ונא אל תצריכנו יהוה אלהינו לא לידי
מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם. כי אם לידך המלאה. הפתוחה.
הקדושה והרחבה. שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד:

בשבת אומרים:

רצה והחליצנו יהוה אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת
הגדול והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח
בו באהבה כמצות רצונך וברצונך הניח לנו יהוה אלהינו שלא תהא
צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו והראנו יהוה אלהינו בנחמת ציון עירך
ובבנין ירושלים עיר קדשך כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד
ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך
וזכרון ירושלים עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה
לטובה לחן ולחסד ולרחמים לחיים (טובים) ולשלום ביום חג זה:
זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה והושיענו בו לחיים
טובים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחסנו ורחם עלינו והושיענו כי אליך
עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו. ברוך אתה יהוה. בונה
ברחמי ירושלים.
אמן:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. האל. אבינו. מלכנו. אדירנו.
בוראנו. גואלנו. יוצרנו. קדושנו קדוש יעקב. רוענו רועה ישראל. המלך
הטוב והמטיב לכל. שפכל יום ויום הוא הטוב הוא מטיב הוא ייטיב
לנו. הוא גמלנו הוא גומלנו הוא גמלנו לעד לחן ולחסד ולרחמים
ולרוע. הצלה והצלחה. ברכה וישועה. נחמה. פרנסה וכלכלה. ורחמים
וחיים ושלום וכל טוב. ומכל טוב לעולם אל יחסרנו. אמן:

הרחמן הוא ימלך עלינו לעולם ועד:

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ
אָמֵן :

יִרְאוּ אֶת יְהוָה קְדוֹשֵׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו :

כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעִבוּ וְדוֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב :

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ :

פֹּתַח אֶת יְדָד וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן :

בְּרַחֵם הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה וְהִיָּה יְהוָה מְבֹטָחוֹ :

נַעַר הֵייתִי גַם זָקֵנִיתִי וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נֶעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לָחֵם :

יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה בְּרַחֵם אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם :

הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִתְבַּרַךְ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים. וְיִתְפָּאֵר בָּנוּ לְעַד וּלְנֶצַח נִצְחִים.
וְיִתְהַדָּר בָּנוּ לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים :

הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִפְרִינֵסֵנוּ בְּכַבּוֹד :

הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִשְׁבֵּר עֲלֵנוּ מַעַל צְנֵאֲרֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאֲרָצֵנוּ :

הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֵבָה בְּבֵית הַזֶּה וְעַל שְׁלַחַן זֶה שְׂאֵכְלָנוּ
עָלָיו :

הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיאֵי זְכוּר לְטוֹב וּיְבַשֵּׁר לָנוּ בְּשׁוֹרוֹת
טוֹבוֹת וְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת :

הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יְבַרֵךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶת (אִמִּי מוֹרְתִי)
בְּעֵלֶת הַבַּיִת הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זְרַעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם

(וְאִם סַמוּךְ עַל שְׁלַחַן עֲצַמּוֹ יֹאמֵר :

הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יְבַרֵךְ אוֹתִי (וְאָבִי וְאִמִּי) וְאֶתִּי וְזָרְעִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי,
אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַכוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב,
בְּכָל מַכְּל. כָּל כֵּן יְבַרֵךְ אוֹתָנוּ כְּלָנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה. וְנֹאמֵר אָמֵן :

בְּמִרוֹם יִלְמְדוּ עָלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוֹת שִׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם. וְנִשְׂאָ בְּרָכָה
מֵאֵת יְהוָה. וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְנִמְצָא חוֹן וְשִׁכְל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים
וְאָדָם :

אִם הוּא אוֹכֵל עַל שְׁלַחַן אַחֵרִים יִבְרַךְ לְבַעַה"ב :

יְהִי רְצוֹן שְׁלֹא יִבוֹשׂ בְּעַל הַבַּיִת בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִכְלֵם לְעוֹלָם הַבָּא.
וְיִצְלַח מֵאֵד בְּכָל נִכְסָיו. וְיִהְיֶה נִכְסָיו וְנִכְסֵינוּ מוֹצְלָחִים וְקָרוֹבִים לְעִיר.
וְאֵל יִשְׁלוֹט שְׁטָן לֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. וְאֵל יִזְדַּקֵּק לֹא
לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוֹם דְּבַר הֲרָהוּר חֲטָא וְעֵבִירָה וְעוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם :

הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִנְחִילָנוּ יוֹם שְׁכָלוֹ טוֹב :

לְיוֹם שְׁכָלוֹ אֲרוּךְ לְיוֹם שְׁצַדִּיקִים יוֹשְׁבֵינֵינוּ וְעִטְרוֹתֵיהֶם בְּרֵאשֵׁיהֶם וְנִהְיֶנוּ
מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה וְיִהִי חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם :

הֲרַחֲמֵנוּ הוּא יִזְכֵּנוּ לְיַמּוֹת הַמְּשִׁיחַ וְלַחֲנִי הָעוֹלָם הַבָּא :

מְגִדוֹל יְשׁוּעוֹת מְלָכּוֹ וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמִשְׁיַחֵנוּ לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם :

מתכונים

גזר מתוק מבושל (הצימעס של סבתא בתיה (מאת אפרת אנזל):

- 1 קילו גזר, קלוף ופרוס לטבעות
- 6 שזיפים מיובשים, בלי גרעין, שטופים!
- 1 מקל קינמון
- 25 גרם חמאה (לארוחה חלבית)/ או מחמאה (לארוחה בשרית)
- 3 כפות סוכר חום
- 1 כף סילאן
- פקק וניל
- כף חומץ בלסמי
- כף רכז רימונים (למי שיש)
- 3 כפות דבש
- 3 כפות מים

ההכנה:

בסיר שמים את כל המרכיבים ומעמידים מעל להבה נמוכה (חשוב!). מבשלים כשעתיים, ללא מכסה ומערבבים מדי פעם בעדינות עם ידית של כף עץ (כמו מקל), עד שהגזר רך אך עדיין קצת מתנגד.

איך תדעו שהצימעס מוכן? לקראת סוף הבישול, נניח אחרי שעה וחצי (שימו טיימר) רוב הנוזלים כבר ייספגו בגזר. זה השלב בו צריך להשגיח על הצימעס – כי מצד אחד אנחנו רוצים את הזיגוג של הרוטב ומצד שני, אנחנו לא רוצים שייחרך. פשוט שימו עין על הסיר – ערבבו מדי פעם, כך שהגזר ייעטף בנוזלים המצומצמים, עד שכולו בוהק, ואין נוזלים מיותרים בסיר.

חשוב: אם בישלתם על להבה גבוהה מדי, הנוזלים שבסיר ייגמרו כאשר הגזר עדיין קשה. במקרה כזה, הוסיפו מעט מים ומעט חמאה/מחמאה לסיר, והמשיכו לבשל.

ניתן לשדרג את הצימעס על ידי הוספת פתיתי אגס או צימוקים לעשר הדקות האחרונות של הבישול.

עוגת דבש עסיסית וקלה להכנה - מתכון מנצח (אפרת סיאצ'י)!

תבנית עגולה בקוטר 24 או 2 תבניות אינגליש קייק

- מצרכים:
3 ביצים
שליש כוס (66 ג') סוכר
3/4 כוס (150 ג') שמן
4 כפות (80 ג') דבש
3/4 כוס (180 מ"ל) מיץ תפוזים
גרידת תפוז קטן (אפשר גם לימון)
2 כוסות (280 ג') קמח
2 כפיות מלאות (11 ג') אבקת אפיה
חצי כפית (2.5 ג') אבקת סודה לשתייה

אופן ההכנה:

מחממים תנור ל170 מעלות.
מערבבים את הביצים עם הסוכר. מוסיפים שמן, דבש, מיץ תפוזים וגרידת תפוז/לימון.
מערבבים בקערה נפרדת את הקמח עם אבקת האפיה ואבקת הסודה לשתייה ומוסיפים לתערובת. מערבבים ערבוב קל עד לאיחוד החומרים (אין לערבב יותר מידי אחרת העוגה עלולה לצאת דחוסה).
יוצקים לתבנית משומנת ומכניסים לתנור למשך 25-30 דקות.

הערה:

אפשר לערבב את החומרים ידנית בעזרת מטרפה/כף או במיקסר. הקצפה במיקסר של הביצים עם הסוכר במשך כ-2 דקות, עד לתערובת תפוחה ובהירה מעניקה נפח לעוגה, והעוגה יוצאת גם גבוהה יותר.

מוס דבש (גם פרווה) טעים במיוחד (אפרת סיאצ'י)

מצרכים (4-6 מנות):

250 מ"ל שמנת מתוקה/ קצפת צמחית (לפרווה)

2 כפות שטוחות אבקת אינסטנט פודינג וניל

2 כפות שטוחות דבש

* אגוזי פקאן מסוכרים ומרוסקים לפירורים / או פירורי עוגיות (לתחתית)

אופן ההכנה:

מקציפים שמנת מתוקה בקערה במשך כדקה. מוסיפים אינסטנט פודינג וניל ודבש וממשיכים להקציף עד לקבלת קצפת יציבה טיפ להקצפה מוצלחת - מומלץ להכניס את השמנת למקפיא 5 דקות לפני ההקצפה.

מניחים בתחתית כוסות הגשה אגוזי פקאן מפוררים (או פירורי עוגיות) ומעל יוצקים את קרם הדבש (בעזרת כף או שקית זילוף).
שומרים במקרר כשעה לפחות לפני ההגשה (לפני ההגשה ניתן להוסיף מעל מעט דבש).

עוף באננס וגמבה (אפרת סיאצ'י):

מצרכים:

10 חתיכות עוף לפי הטעם (שוקיים, ירכיים)

3 תפוחי אדמה בינוניים קלופים חתוכים לקוביות

1 פלפל אדום (גמבה) חתוך בינוני

8 פרוסות אננס מקופסת שימורים (280 גרם מסונן, בלי הנוזלים)

תיבול:

כף שמן זית, 2 כפות מלאות סילאן, כף רוטב סויה, 3 שיני שום כתושות, חצי כפית מלח, קמצוץ פלפל שחור

אופן ההכנה:

- מערבבים את כל חומרי הרוטב בקעריית

- מרפדים את תבנית התנור בנייר אפיה.

- מניחים את חלקי העוף, תפוחי אדמה, גמבה ואננס על נייר האפיה ומתבלים עם הרוטב בצורה אחידה.

- מכניסים לתנור שחומם ל- 200 מעלות למשך כשעתיים, כששעה וחצי

ראשונות מכוסה בנייר כסף וחצי שעה – בלי.

Shana
Tova